

(Kronikk publisert i avisen *Nordlys* (nettutgaven) 4. desember 2017; <http://nordnorskdebatt.no/article/liv-og-dod-i-vladimir-putins>).

Til forskjell fra enkelte av sine forgjengere (i særdeleshet Lenin og Stalin) har ikke Putin brukt massehenrettelser som middel i sin maktutøvelse. Stort sett har han benyttet mer subtile, men like fullt effektive metoder for å oppnå og konsolidere stillingen som landets ubestridte enehersker og de facto tsar, skriver **Odd Gunnar Skagestad**. Foto: Reuters

Liv og død i Vladimir Putins Russland

Odd Gunnar Skagestad

Statsviter og forfatter

Den 3. juni 1999 inntraff en begivenhet som syntes å innvarsle Russlands inntreden i rekken av siviliserte nasjoner. Bakgrunnen var at Russland nettopp var blitt medlem av Europarådet, noe som medførte krav om avskaffelse av dødsstraff i landet. President Boris Jeltsin hadde allerede i 1996 innført moratorium på fullbyrdelse av dødsdommer, men for formell

avskaffelse måtte det lovendring til. Jeltsin hadde derfor nedsatt en særskilt kommisjon for å utrede saken, og rapportere sin innstilling til lovgiverne. Dette skjedde i et åpent Duma-møte, direkteoverført på riksdekkende TV. Damen som ledet kommisjonen, avsluttet sin redegjørelse med følgende ord: - “Vi lever i et land hvor staten i løpet av de siste 100 årene har tatt livet av 66 millioner av landets egne innbyggere. Nå bør det være på tide å stoppe disse blodsutgytelsene”.

66 millioner drepte er et tall som er så hinsides at jeg selv ikke har forutsetninger for å gå god for det. Det synes likevel å være vel dokumentert av seriøse forskere gjennom omfattende og innbyrdes uavhengig gjennomgang av relevant kildemateriale. Mest kjent i så måte er den svenske tidligere politikeren (Folkparti-leder og visestatsminister) Per Ahlmark i hans bok *Det öppna såret* fra 1997.

66 millioner – er det bare en myte? Det er et tall som det er umulig å fatte, og knapt mulig å tro på. Men det virkelig oppsiktsvekkende var at det var ingen, hverken i angjeldende Duma-møte eller i den påfølgende media-dekning av saken, som protesterte eller forsøkte å tilbakevise dette utsagnet. Dette – sekstiseks millioner drepte – er rett og slett et forhold som aksepteres som et faktum, som det ikke stilles spørsmål ved. At dette har skjedd, er noe som russerne avfinder seg med, nærmest som en ‘historisk nødvendighet’, for å bruke et marxistisk-inspirert uttrykk. Dette er noe som Russland og russerne aldri har tatt et skikkelig oppgjør med.

Men 3. juni 1999 skulle 'det nye Russland' – som hadde lagt sovjetstatens skrekkregime definitivt bak seg – ta skrittet fullt ut og kvitte seg med sin tidligere praksis med statsdrevet masse mord. Eller var det mer i vente? At Russland fortsatt var et farlig land, for uskyldige så vel som for skyldige, skulle man få en påminnelse om tre måneder senere. Da inntraff en serie terror-bombeattentater hvor flere boligblokker ble sprengt i luften. Resultatet av disse ugjerningene var at til sammen 294 mennesker mistet livet og 651 kom til skade. Russiske myndigheter la straks skylden på tsjetsjenske terrorister, og benyttet anledningen til å iverksette et stortilet militært angrep mot den lille separatistrepublikken. Senere fremkomne opplysninger har imidlertid vist med all ønskelig tydelighet at bombeattentatene var provokasjoner iscenesatt av landets egne myndigheter, nærmere bestemt det føderale sikkerhetspoliti FSB, hvis sjef den gang var den nettopp tiltrådte statsminister Vladimir Putin.

Da året 1999 var omme, satt Putin som Russlands øverste leder – en posisjon som han gjennom de påfølgende vel 17 år systematisk har befestet. Til forskjell fra enkelte av sine forgjengere (i særdeleshet Lenin og Stalin) har ikke Putin brukt massehenrettelser som middel i sin maktutøvelse. Stort sett har han benyttet mer subtile, men like fullt effektive metoder for å oppnå og konsolidere stillingen som landets ubestridte eneherster og *de facto* tsar.

De som måtte vekke Putins vrede, lever likevel farlig. Å være menneskerettighetsforkjemper har alltid vært en risikosport i Russland – i tsartiden, i aller høyeste grad i sovjetperioden, til dels også på 1990-tallet. Drap på opposisjonelle eller frittalende individer har vært vanlig frem til vår egen tid, og skjer fremdeles. Påfallende mange som har dristet seg til å kritisere presidenten, har i senere år måttet bøte med livet – tatt av dage av drapsmenn som aldri er blitt identifisert, brakt for retten eller straffedømt. Drapsofrene omfatter en rekke profilerte menneskerettighetsforkjempere og politiske motstandere av Putin. Blant de mest kjente finner vi:

- Gravejournalisten Anna Politkovskaja, internasjonalt kjent for sin bok *A Dirty War* (2001) med avsløringer av Putins overgrep mot sivilbefolkningen i Tsjetsjenia. Hun ble funnet skutt og drept i heisen i boligblokken hvor hun bodde i Moskva, 7. oktober 2006.
- Etter å ha avslørt korrupsjon i FSB og menneskerettighetsbrudd i Tsjetsjenia, flyktet den tidligere FSB-obersten Aleksandr Litvinenko i 2000 til London. Der døde han 23. november 2006 etter å ha blitt forgiftet av FSB-agenter med det høyradioaktive stoffet polonium. Da han ble forgiftet var Litvinenko i gang med en egen etterforskning av drapet på Anna Politkovskaja.
- Menneskerettighetsaktivisten Natalia Estemirova, som ble bortført av ukjente personer, skutt og drept i Groznyj 15. juli 2009.
- Advokaten og varsleren Sergej Magnitskij, som døde 16. november 2009 i Moskva-politiets varetekt etter fengsling og vedvarende mishandling.
- Opposisjonspolitikeren Boris Nemtsov, tidligere (1997-98) visestatsminister og senere medgrunnlegger av partiet Unionen av høyrekrefter. Nemtsov ble skutt og drept på åpen gate, gående til fots over Moskvoretiskij-broen i Moskva 27. februar 2015.
- Tidligere (2011-2016) Duma-medlem Denis Voronenkov, flyktet i 2016 til Ukraina. Der rettet han sterk kritikk mot Putins krigerske politikk mot Ukraina og Georgia, og han var et viktig vitne i rettssaken mot Ukrainas tidligere president, Putin-vennen Janukovytsj. Skutt og drept – trolig av en russisk leiemorder - på åpen gate 23. mars 2017 i Kiev.

Det som disse menneskene hadde felles, var at de (1) hadde kritisert Putin, og (2) ble drept. Sammentreff av tilfeldigheter, kan hende? Uansett behøver ikke Putin uttrykkelig å gi ordre om utførelse av et drap for å bli kvitt ubehagelige kritikere. I Russland er det tilstrekkelig at 'noen vet' at det ville behage tsaren at denne eller hin person blir ryddet av veien. Det vil da alltid finnes folk på passende armlengders avstand, som i all diskresjon kan påta seg bryet med å utføre den slags oppdrag.

I et samfunn hvor statssjefens kritikere systematisk tas av dage, vil man uvilkårlig stille seg spørsmålet: Hvem blir den neste? Blant dem som synes å leve særlig farlig, finner man i dag i første rekke bloggeren og korrupsjonsbekjemperen Aleksej Navalnyj – mannen som også har organisert de store folkelige protestmøtene og demonstrasjonene som har funnet sted over hele landet senest 26. mars og 12. juni i år. Hittil har Putin gjentatte ganger latt mannen som omtales som 'hans største fiende' bli straffeforfulgt og fengslet, samt sørget for å legge hindringer i veien for Navalnyjs planer om å stille som kandidat ved neste presidentvalg. Om dette vil være tilstrekkelig for å bringe ham til taushet, gjenstår å se.

- *Kronikkforfatter Odd Gunnar Skagestad er tidligere norsk generalkonsul i Murmansk*